

bókarummæli

Ein poetiskur minnisvarði

Jens Pauli Heinesen:
Nú ert tú mansbarn á foldum.
Á ferð inn í eina óendaliga sögu.
Skaldsöga. Forlagið Gestur, Tórshavn 1980. 162 síður. 80,- kr. innb., 64,- kr. hft.

BARN

Fyrr vart tú dreymur í huga
— á reki sum morgunskýggið,
nú ert tú mansbarn á foldum
— kykur og dýrasti uggi.

Tú veksur við líðina á mæri
— ein loynligur máttur á vegnum
— eitt boð frá tí veldigu skapan,
ið ræður lívi við degnum.

Jens Pauli Heinesen, rithöfundur, hefur nú givið út sína 6. skaldsögu

Soleiðis yrkti Christian Matras í 1932, sama ár sum Jens Pauli Heinesen var fæddur.

„Nú ert tú mansbarn á foldum“ við undirtitlinum „Á ferð inn í eina óendaliga sögu“, er 6. skaldsögan eftir Jens Paula Heinesen. Bókin er bytt upp í 16 partar hvør við sínari yvirskrift.

Hvat innihaldinum viðvikur hefur Jens Pauli Heinesen hesaferð flutt seg aftureftir í tíð, í mun til t.d. skaldsögur sum „Tú upphavnsins heimur“ (1962–66), „Frænir eitur ormurin“ (1973), „Tey telgja sær gudar“ (1979), sum allar eru um samtíðina. Í „Tú upphavnsins heimur“ sprengja teir berg-hol gjøgnum fjallið, í hesi nýggju skaldsöguni eru berghol ikki aktuel, men vegir verða lagdir millum dalar og líðir. Skipini sigla til Onglands, borgarakriggi er í Spania, føroyska merkið er ólógligt. Nøvn sum Chamberlain, Hitler, Stalin, Göring, Goebbels, Mussolini, Andras og Jóannes bóndi koma fyrri. Póland hvørur av kortinum. Skaldsögan Barbara kemur út á donskum. — Vit eru stódd í endanum av 1930-árunum.

Í líti bygdini Fagradali býr hövudspeksúrur, drongurin Hugin, sum enn ikki er farin í skúla. Fagradalur er ein heimur fyrri seg sjálvan, sögan er øll haðani og frá økinum uttanum. Bygdin er í byrjanini av bókini uttan vegasamband, men postbáturin er „umheimsins nalvastrongur“. Miðgarðar eitur stóra grannabygdin, har búgva m.o. prestur og sýslumaður, og tað er hagar vegasambandið úr Fagradali kemur at ganga.

Skaldsögan er skrivað í eg-formi, og tað er tann 6 ára gamli Hugin, sum er søgusigarin. Drongurin er næstingstur av 5 systkjum, pápin er bóndi og sóknartýrisformaður. Hugin kemur altoy úr einum vælaheimi, hann er hin vardi persónurin og er kropsliga neyðarsligur. Tað er við hansara orðum, at vit fáa söguna sagda. Við málandi landslagslýsingum lýsir hann natúrúna fyrri okkum, hvørt gil, hvørja hellu, hvørt fjall og hvønn tind, alt sum rekur fyrri eyguni á hesum viðkvæma barninum verður nevnt við navni og lýst við orðum. Og ofta eru hesar natúrúslýsingar so fullkomnar, at tú merkir angan frá grasinum í nasunum. „Pápi, Grettir og Gutti stóðu hvitklæddir og slerdi norðuri í Urnabø, tað hvøjtandi steivið frá sveipum teirra súsaði og sang um okkum og blandaðist við hvøtjuljóðið frá øðrum hvitklæddum slóttumonnunum runt um í bønnum. Av og á steiðaðu teir á at brýna liggjan, og hesin bragdligari sangurin millum stein og stál var vakrastasta tónalist, Fagradalur visti um at siga. Tjeldur og starar komu at leita eftir makkum í hövnum millum liggjaskógvarnar. Grønasta á rann tætt framvið, vit hoyrdu súsið frá Stórafossi og skrál og rópan frá børnum, ið svumu í hylinum niðan fyrri hann“ (s. 132).

Drongurin hugsar um alt, sum hann hoyrir tey eldru siga og roynir at seta tað inn í sín egna óvitaheim. Hann hevur t.d. ikki reiðiliga skil á stórum tølum, hóast hann kann telja upp í 60 triggj-

ar ferðir, áðrenn hann verður móður. Í borgarakrignum í Spania hevði hann hoyrt, at „pápar drupu pápar, beiggjar beiggjar... Yvir ein millión av fólki vóru deyð. Ein millión! Hvussu nógv var tað“ (s. 17). Sjálvur hevði hann sæð 40.000 fiskar liggja at turka eftir fiskastykkjum og út eftir fjøruni, hevði sjálvur verið við til at breitt alt út, og tað var ein øgilig fløta, eitt rættiligt kavaland. Hvussu øgilig var so ikki tann fløtan av deyðum pápum og beiggjum í spanska borgarakrignum, spyr drongurin seg sjálfan.

Áðrastaðni letur hövundurin tey vaksnu lýsa natúrúna, t.d. í 4. parti, sum eitur „Mamma droymir um Hørg“. Her fáa vit eina fina lýriska lýsing av natúrini og øllum livandi lívi í henni. Men munurin millum orðalagði, tá ið tey vaksnu siga frá, og tá ið drongurin sigur frá, er so at siga eingin. Rithövundurin gloymir viðhvørt, at drongurin bert er 6 ára gamal, tí dronginum verða lagdir setningar í munin, sum eru ov vaksnamanna-kendir.

Eitt evni sum gongur aftur í bókini er útfærð-trongdin, leitanin eftir onkrum sum ringt er at finna, men tað er okkurt og hetta okkurt goymir seg onkustaðni. Tú mótir hesum kitlandi ivanum og verður forvitin. „Børn komu í verðina. Tað hoyrdist pinkubarnagrátur gjøgnum eitt vind-eyga... Hvaðani komu hesi børnini? Onkur segði, at eitt varð funnið í eini kullu í Grønastu á. Ein annar helt fyrri vist, at

jarðarmóðirin kom við teimum í sinum kufferti. Sama ger, onkustaðni komu tey frá, tí í einum húsum vóru tólv systkin...“ (s. 37). Sum trý ára gamal fer Hugin við konuni, tá ið hon biður hann: **Koma við!** Hvar fara tey? onkustaðni, niðaneftr. Sum 6 ára gamal biður vinmaðurin, Kristjan, hann koma við imóti fjall-gonguni. Nú er tað ikki longur bert ein spurningur, um hvar og nær, men eisini ein spurningur um hvi ella hvi ikki. Hugin kundi ikki siga Kristjani nei, fyrri alt í verðini kundi hann ikki visa fyrri Kristjani, at hann var bangin og ikki tordi, at hann ikki var líka raskur sum hann.

Hesar óendaligu ferðir, sum hövundurin ferð eftir ferð letur sínar persónar og lesarar gera, eru áhuga-verdar. Onkur lesari heldur kanska, at her eru ov nógv endurtøkur, men eg haldi, at tað eydnast Jens Paula Heinesen at skapa, um ikki spenning, so eitt brennandi forvitni hjá lesaranum eftir at fáa at vita, hvussu hesar óendaligu ferðirnar fara at ganga.

Á inniligan hátt lýsir Jens Pauli Heinesen eisini viðurskiftini millum børn, hetta barbariska fólkslagið sum ikki sparir nakað, tá ið tað sleppur frammat. Vit siggja hetta best í 6. parti, sum eitur Eitt veldugt vónbrot, og sum er ein økt útgáva av kendu stuttsguni Brúgv-in og Mýran, sum Jens Pauli Heinesen prentaði í stuttsgusavninum í aldingaráðinum, 1971. Vit siggja í hesum petti, hvussu Hugin, bæði sálarliga og kropsliga, verður argaður av tveimum

fremmandum dreingjum. Sögurnar um dreingin Esmar, sum kemur úr einum fátækum húsum, og sum í heilum amast upp á Hugin og ger honum ónáðir, eru góðar lýsingar. Og so lýsingarnar av Hugini sjálvum. Sterkast haldi eg hon er í partinum Ein søguligur dagur, har Jens Pauli Heinesen visir okkum at goð natúrúborn sum Hugin, eisini kunnu hava eitt kynikaralyndi. Her verður borað í sálarlivinum hjá børnum og úrsitið er hugtakandi.

Tá ið tú lesur hesar livandi og beinraknu lýsingarnar av barnaárunum, kanst tú ikki lata verða við at spyrja teg sjálfan: Hvi skrivur Jens Pauli Heinesen ikki eisini barnabækur?

Í skaldsöguni er ein rugva av persónum, børnini eru nógv og talið av gomlum dreingjum er stórt. Staðarnøvnini eru eisini nógv í tali, og tey eru næstan øll fiktiv. Havnin verður nevnd og Fámjin, býir og lond úti í heiminum verða nevnd við teirra rætta navni. Valið av staðarnøvnunum tykist ikki at vera tilvilðarlígt, tað tykist sum um litir og ljós hava sín stóra leiklut, tá ið Jens Pauli Heinesen navngjevur fjøll, áir o.a. Har eru nøvn sum t.d. Bláfelli, Grønasta á, Birtingsland, Gráiklettur, Bláhamrar osfr.

Málið í bókini er lætt at lesa. Har eru orð, sum vit mest kenna frá vánaligum talumáli, sum dømi kunnu nevast: sannsýniliga, bangheit, opinlys, runt umkring og óalmindiliga. Utan at halda at málið skal vera tungt, føroyskt knortl, so haldi eg at einstøk av hesum vánaligu

orðunum høvdu havt betur av at verið lúkað burtur ella skift út við onnur. Onkrar prentvillur sløðast í bókini, men eisini villur sum kundu verið rættaðar, við gjøllari rættlestri, soleiðis stendur stylv-unum (s. 115) og stilver-nir (s. 122); summastaðni verður aftrat stavað aftrat at og áðrastaðni aftrat. Tann størsta, málsliga broytingin hjá Jens Paula Heinesen í hesi bók er at hann nú er farin at skriva steiða og ikki stegga, sum hann hevur gjørt fyrr.

Tey sum hava lisið tær stuttsgøurnar hjá Jens Paula Heinesen, sum snúgva seg um barnaárin, vilja uttan iva kenna fleiri av teimum aftur í hesari skaldsöguni. Partar av stuttsgønum sum t.d. Brúgv-in og Mýran, Hattleysir litlingar í oyðuni, Kom við, eru innlimaðir í skaldsöguni í eitt sindur broyttum og í stóðum øktum líki. Lesarin heldur kanska, at hetta er keðiligur arbeiðsháttur, sum rithövundurin brúkar, tá her er ov lítið av nýggjum, ella ov nógv sum tú hevur lisið fyrr. Sjálvur haldi eg hetta vera ein fong, at rithövundurin hevur arbeitt víðari við evnunum úr nókrum av sínum bestu stuttsgønum, og roynt at seta tað saman í eina heild, ið gevur myndini dýpd. Tað er ikki bara hövudspeksúrur in í skaldsöguni, sum er á ferð og leitar; rithövundurin leitar eisini, tað hevur hann vit lesaranum við at leggja „Nú ert tú mansbarn á foldum“ soleiðis til rættis.

Tað sum ger skaldsöguna sterka er, at rithövundurin hesaferð hevur lagt alla sína megi í at lýsa nakrar ávisar persónar á einum ávisum stað og í eini ávisari tíð, rammar er so týðilig. Alt útjaðaratos er lúkað burtur, sjálvt um vit ofta fara á ferð, so er tað ikki soleiðis, at vit fara við rithövundinum út at sveima og verða burtur í orðum og roðum. Jens Pauli Heinesen hevur sett barnaárin í brennidepil, haðani verður øll søgan segd — og hetta er styrkin í bókini.

Einki er at ivast í, at tað eru sínir egna barnaár, sínar egna „dreingjadagar“, sum Jens Pauli Heinesen skrivur um. Hann er við hesum virki farin undir at seta barnaárum sínum ein poetisk minnisvarði.